

Otázka metafyzické zkušenosti

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 24. 11. 1980

◆ private seminar, Czech, origin: 24. 11. 1980

Otázka metafyzické zkušenosti [1980]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1980-11-24 [Otázka metafyzické zkušenosti] III_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Právě odůvodnění ještě nenapsal, on o tom jenom mluví, s tím čtvrtým. [nesrozumitelné] To bych moc nevěřil. Vyzkoušej to.

Hejdánek: Je nepochybná věc, že v konkrétní, aktuální situaci člověk reaguje nikoliv v důsledku promyšlení, nýbrž tentativně, na zkoušku, z jakéhosi impulsu, který většinou...

Jiný hlas: Vždyť dochází k zakoušení. To, že ty věci kolem nás sami nejsme, to i u toho samotného [nesrozumitelné]. A přijdou poslední, k té věci jako k tomu, kterému se vydáváme čím dál tím víc, já nevím, víc než tam. Jenomže ten tam je hrozně důležitý.

Hejdánek: Já se obávám, že nám nerozumí. Prosím vás, neměli byste...

Jiný hlas: Totiž co to je, noření do davu, do společenského mručení, že se člověk jako do toho ponoří nebo co?

Hejdánek: Duše k duši. Jasnozření. Víš, že by zvenjšku se ty duše takhle začaly spojovat? A to ten *Lem* tam jako... že by to byl *trium-huť* víry anebo nějaký jasnozření, kdy by prostě takhle lidi začali prostě tím mimoslovně komunikovat. Co by to bylo? To je někde v *Janu Blemovi* nebo v čem? Tam byly nějaký ty potvory někde na nějakým, na nějaký tý planetě vzdálený hvězdy, a ty myslely společně. Když byl velký problém, tak se spojili všichni do té samý, ano. Drobné potíže si řešil každý sám. Když byly velké potíže, tak se spojili na centrálu, všichni, a tam vymysleli... ano, to je v *Janu Blemovi*.

Jenomže tam není jasný ten důraz na to, že to je teda mimoslovní, mimomyšlenkový.

Jiný hlas: Já nevím, jestli se to nezdá možný jako ta reflexe, jakože najednou prostě poznám, že tady ty věci nejsou jenom tak jako mý, nebo tak jako že mě obklopují, že je to nějaký moje osvětlení, že se musím pohybovat a nemůžu jinak.

Hejdánek: Ne, tak jak to teď líčíte, tak bych okamžitě té reflexi první úrovně, to jest, kde já jsem nechal sebe za sebou, otevřel jsem se vůči pravdě – řekněme teď, abych mohl furt o tom čtvrtém mluvit – a teď jsem tím tak poznamenán, že jakmile se vrátím k sobě, jsem už trochu jinej, to jest vidím všechno jinak, pravdivěji. Vidím to, najednou to vidím nově a líp.

No, tak samozřejmě tohleto, to se ještě nemusí verbalizovat. Jenomže ve chvíli, kdy to vidím nově, no tak to v tu ránu automaticky, takřka automaticky, podrobím další reflexi. Já to musím nějak verbalizovat. To prostě je pro mě jakési zjevení, které já teď musím nějak verbalizovat a to musím dosvědčit, to musím sdělit druhému. Když já tohle vidím, tak se musím s tím druhým o tom domluvit. Jistě, ten první, ta první fáze, ta není verbalizovaná. Jenomže já se přece z toho setkání s tím čtvrtým, s tou pravdou, vracím k sobě přes řeč. Já vůbec nejsem schopen se nějak jinak orientovat životně, leč právě tím, že to verbalizuju. Jinak je to jenom nějaký takovej zákmit. To nemá ani žádnou společenskou váhu, ani osobní váhu to nemá. To dokonce i kdyby to byla má nejsoukromější mystická nějaký zážitek, tak to nemá žádnou váhu, pokud to neverbalizuju. Je to těžký verbalizovat, a prostě to musí. A všichni mystici to taky vždycky verbalizovali. Takže to takřka není k dočtení, že nořit se do toho, člověk se musí rok, dva, furt to pročitat znova a teprve pak porozumí tomu divnému jazyku, poněvadž prostě je to jinak všechno. Ale museli to verbalizovat. Žádný se tomu nemohl vyhnout. Poněvadž neverbalizovat znamená to ztratit. Úplně nějak obrátit se tomu zády takřka.

Takže mně není jasný, jak by se mohlo to nějak formovat, že to nereflektují, nebo že ta reflexe je teda neverbalizovaná. Prostě mně se zdá, že to není možný. To jest ne, je to možný, jenomže je to jakoby událost v prázdném světě, na kterou nic nenavazuje. Čili jako kdyby se to nestalo. To je pak promarněná příležitost, když se to neverbalizuje. Pak z toho nic není.

Jiný hlas: Ano, ale já si myslím, že to nemusím verbalizovat, ale můžu jednat.

Hejdánek: Jednání je verbalizace. Co pod tím chápáte, pod tou verbalizací? Ne, tak podívejte se, když jednáte, tak buď jednáte pudově, to jest instinktivně, nebo prostě nevíte proč a prostě najednou ve vás to jedná, jako když vás někdo takhle udělá, tak on mrkne, že jo. Oheň! Že? Tak jedná člověk takhle, udělá

nějaký pohyb takovej, vůbec si ho neuvědomuje.

A nebo, když jednáte, tak jednáte v určitém pochopení situace. Jakmile je tam pochopení situace, no tak už je to verbalizovaný. To si ani neuvědomíte – ne, že byste o tom musel mluvit. Samozřejmě, rozhodující je ten čin a ne kecání. Někdo je schopen se vykecat z nutnosti něco udělat, že vymýšlí všechno možný, jen aby nemusel najednou to... to je něco jinýho, tak to nemyslím.

Ale když chcete něco smysluplnýho udělat, tak je to vždycky v rámci pochopení té situace. A to pochopení, to už je ono, to už se to verbalizovalo, to už se to myšlenkově nějak frázovalo nebo už se to nějak artikulovalo tu situaci. Ta situace jako celek tady vlastně není, to je přece zmatek strašnej. Vy to musíte nějak ovládnout, co je důležitý, co není důležitý co je podstata té chvíle, v které právě chcete udělat tento čin. To už předpokládá určité porozumění, tedy rozum. To tak v tomhleto smyslu.

Jiný hlas: Jednání taky nemůže být jinak než ve světě řeči. To sama prostě nemusím nikomu říkat, že je grázl a lhář, a můžu mu rovnou vrazit facku a vlastně teda tím udělám něco, co patří do světa řeči. A to, jak jsi říkal, že můžeš rovnou jednat a nemusíš to verbalizovat, v podstatě je to totéž. Ono to porozumění je provázeno tím, že to něco znamená jediné ve světě řeči. Pak to přenést do té sebereflexe, identity, nebo té učebny, nejsem tentýž, co jsem byl před reflexí. Takže už to samo může být jako výsledek nárůstu té sebereflexe, aniž bych já třeba udělal ten krok verbalizovat to, že jsem jiný. Jenom ta potence k tomu verbalizovat, že jsem jiný, než jsem byl předtím, aniž jsem cokoli komu řekl, ale tím, že už teď jednám zase jinak, jenom to, že se nějak měním. To si myslím, že to samo o sobě už může být něco, co má význam.

Hejdánek: No, ano. Já teď nevím, jestli vám rozumím, ale to řekněte sám, jestli vám rozumím. Pakliže vám dobře rozumím, tak s jednou věcí souhlasím. Lidská situace je pravděpodobně taková, že k tomu setkání s tím čtvrtým, to jest k tomu, že člověk opustí sám sebe a otevře se, že k tomuhle zpravidla dochází přes svět řeči. Že to ale není nezbytně nutné, to vyplývá z toho, že k takovému setkání zřejmě dochází na všech úrovních soucen a že třeba vývoj živých organismů svědčí o tom, že existuje dlouhá předlouhá linie, kde milionů či miriád generací různých živých organismů, které jsou schopny jít dál, rozvíjet se ke stavům dokonalejším, respektive přesně řečeno ke stavům stále méně pravděpodobným. Tohleto je dokladem toho, že takové ty znovění, takové ty nové skutečnosti, nové kroky, že je možno dělat bez reflexe, bez světa řeči. Ale není v tom žádné porozumění. Ty organismy se vyvíjejí pozoruhodným způsobem a když se na to pak člověk zvenku koukne, tak už nevidí ty nesmírné kvanta těch nepovedených individuí nebo těch zahynulých, a teď vidí ten trend, tu linii. Je to cosi obdivuhodného, ale není v tom ani kousek pochopení.

Mně se zdá, že nepochybně souhlasím, že i u člověka něco takového je možné, ale netýká se to pochopení. Všude tam, kde člověk lépe chápe, lépe rozumí, všude tam to je možné jediné přes svět řeči, a tedy přes verbalizaci a tak dále. Člověk to potřebuje i promyslet. Myslet nemůže bez řeči. Myslet může jediné v nějaké mluvě dokonce. Takže tam všude to musí být. Souhlasím s tím, že to čtvrté může hýbat tímhle světem i bezprostředně, tedy mimo svět řeči, ale je to jenom na těch rovinách, kde vůbec nejde o žádné pochopení.

Jiný hlas: Jak rozumím reflexi? Jestliže přísně etymologicky budeme reflexi chápat jako ohnutí či obrat zpět, tak pak i na těch nejprimitivnějších úrovních musíme mluvit o reflexi. Ale to je reflexe v úplně jiném významu, čistě rozšířená na základě etymologie. Musíme se domluvit, jestli obvyklé použití reflexe, třeba *reflexio* ve francouzštině vůbec prostě úvaha, tedy uvažování, a to jest myšlení. Tak to je terminologická záležitost, na čem se domluvíme.

Hejdánek: Když budeme mluvit o tom návratu k sobě, k tomu návratu zpět, tak pak samozřejmě tohleto je všude. Toho je svět plný. Jediné události, které nejsou schopny se vrátit zpět, to jsou ty, které jako kdyby neexistovaly, tak by se dalo říct. To je něco, z čeho vůbec tenhle svět nic nemá a z čeho není postavený, co není jeho součástí, to je nějak úplně mimo.

Pokud pak musíme ovšem najít nějaký termín, který bude vhodný pro ten pohyb zpět, který znamená projít tím světem řeči a ještě dál, ale přinejmenším tím světem řeči, a to pak samozřejmě tam už je

přítomno to porozumění, pochopení a bez myšlení to není možné, bez slov. Takže to je otázka terminologická.

Ale nepochybně je tady jedna věc, jestli jsem dobře rozuměl vám, tak já naprosto souhlasím, že to čtvrté může vládnout tomuto světu také jinak než prostřednictvím řeči, ovšem vždycky je to prostřednictvím vnitřní stránky subjektu. Ale jenom tak, že tam není přítomno žádné pochopení. Všude tam, kde je nějaké pochopení, kde je nahlédnuto, kde je porozuměno, všude tam je vždycky řeč, myšlení, slova. Je to možné jenom ve světě řeči.

Jiný hlas: Já se k tomuhle chci zeptat jenom krátce. Jestli můžu teda říct, že já se stávám sám sebou na základě objektivizace světa?

Hejdánek: No tak takhle asi ne. To by totiž takhle řečeno znamenalo, že já tím, že *objektivuju* svět, tak tím se stávám sám sebou. To není pravda. Obojí to je zároveň. Je to asi takhle: Já původně jsem zasazen, zaklesnut do svého *světí* a do *situací* v tomto světě. A v těchto *situacích* jsem nějakým způsobem *aktivní* a *pasivní*, což je jenom druh *aktivity*.

V téhle *aktivitě* jediné je můj *kontakt* s tím světem kolem, totiž přesně řečeno s tím, co nejsem já. Ale jak vypadá taková ta *aktivita* nebo ta *akce*? Ta *akce* je moje *akce*. Ta *akce* nevyplývá z toho světa samotného. Prostě že králík začne žrát trávu, to nevyplývá z té trávy. Ale stejně tak to nevyplývá z toho králíka samotného. Ten králík nežere trávu tak, jako že by *emanoval* žraní trávy ze sebe. Ten tu trávu opravdu potřebuje, aby mohl žrát trávu. Ta tráva tam musí být. Ale to žrání trávy, to je jakási *integrita* nebo *integrace*, je to jakási *symbióza* – nebo jak bych to řekl – toho králíka a té trávy. Blbá symbióza, no, ale... jo, něco... A teprve, takhle vypadá každá *akce*, i naše.

A teprve když v *reflexi* se vrátíme k té své *akci* – a rozumí se, to znamená vždycky k minulé *akci* – tak my teď nějakým způsobem rozlišujeme, odlišujeme to, co padá na vrub králíka a to, co padá na vrub trávy. To rozdělení historicky vypadá nejdřív tak, že je *objektivována* ta stránka *subjektu*. To jest hlavní pozornost je přesunuta na tu *aktivitu* *subjektu*. A ta *aktivita* *subjektu* je *objektivována* tím způsobem, že je *interpretována*, je chápána jako ztotožnění, *identifikace* s jakýmsi pravzorem, pravzorem žraní trávy. Existuje nějaký první králík, který žral trávu, a teď všichni králíci, když chtějí žrát trávu, tak ho musejí napodobovat. Ta tráva sama nemá žádnou důležitost, veškerou důležitost má ten první králík, čili *objektivovaný* králík, který žere trávu.

Teprve dlouho potom se začíná *emancipovat* *objektivace* té trávy. To už člověk přestává žít ve světě mýtů a aspoň jednou nohou je v tom *profánním* světě běžných každodenních *aktivit*. A v tomhle *profánním* světě zase naprostá převaha soustředěnosti a *orientace* je na tu trávu, na ten *objekt*. A tam je *objektivována* ta tráva, zase na základě té *symbiózy* toho žraní, a je *objektivována* ta tráva. A to je období *metafysiky*, po mýtu.

Časem dochází – *koryfejem* toho je Descartes – k nové pozornosti vůči králíkovi. Králík narůstá, narůstá, ta tráva se stává nenápadnou, ten králík už to obsazuje, ten roste na ten svět. A nakonec teda to vrcholí v představě, že odvědy navždy je tu králík, zase jakýsi prakil, světový králík, který tu byl, ale nenažraný, a aby se mohl nažrat, tak musel před sebe vyplivnout trávu, aby ji pak mohl sežrat. Ze sebe nějakým způsobem *negací* u Hegela vyprodukoval trávu, kterou pak mohl sežrat. Takže nakonec byl zas tím králíkem co na začátku, ale nažraný.

Tedy trochu jsem to zesměšnil, ale myslím, že ten *model* tam je zachován. Ten důraz byl převeden na toho králíka, na *subjekt*, a ten *subjekt* byl opět *objektivován* jako kdysi v mýtu, jenomže teď mnohem *racionálněji*. A pojetí, *kritické* pojetí toho, že takovéhle pojetí *subjektu* je vlastně pojetí *objektu*, že to je *objektivace*, to přichází až teprve v minulém století.

No a teprve od té doby je možno začít vidět *reflexi* jako plod *reflexe*, jako rozdělení: v té *akci*, která je *reflektována*, je rozdělována na tu část, která padá na vrub *subjektu* a tu část, která padá na vrub *objektu*. To rozdělení může být správné a nesprávné. Tak třeba v té *reflexi*, to už je teda u Hegela podle mne, že ta *reflexe* má tento *charakter* a že může to rozdělení být správné nebo nesprávné. Chopil se toho Feuerbach a řekl, že třeba v náboženství člověk v *reflexi* připisuje na vrub náboženského *objektu*, to jest

Boha, připisuje něco, co tam nepatří, co patří na vrub *subjektu* člověka. A řekl, že v Bohu je *objektivovaná* rodová podstata člověka.

Takže ta *reflexe* může být mylná v tom, co k čemu přiřadí, a může být zase předmětem další *reflexe*, ještě kritičtější, která ukáže, že tohle patří tam, tohle patří onam. Tak takhle asi v těch dějinách bylo, takže nemůžeme říct, že by ta *objektivace* způsobila, že se já stávám já, protože tam vždycky se zároveň *objekt* stává *objektem*, *subjekt* *subjektem*. Oboje je na sobě závislé a dokonce ta závislost není jednoznačná. Je to tak, že někdy ten důraz může převažovat silně na stranu *subjektu*, někdy silně na stranu *objektu* a vždycky to jde nějak zároveň. A vždycky, když to převáží na nějakou stranu, tak to komolí oboje. Ne že by to jednomu bylo po právu a druhému ne, nýbrž když to není tak, jak to opravdu, když to neodpovídá, tak to komolí i to, čemu to přidává, i to, čemu to ubírá.

Jiný hlas: Když mluvíte o tom, že to na jednu stranu víc a na druhou míň, jak přicházíte na to [nesrozumitelné]?

Hejdánek: No, měřítko žádné není objektivně dané. Já to nemám v kapse, nedržím to v ruce. Je to takové otevření stále novým kritickým pohledům. Od doby Hegela se datují ustavičně nové pokusy, jak najít to správné dělení. My se domníváme, že je to čistě náš čin, že je to naše *aktivita*, když uděláme to či ono. Teď přichází třeba Freud a řekne: „Holku, holku, ty si myslíš, že... a vlastně to všecko je sex.“

--- (1980-11-24 [Otázka metafyzické zkušenosti] III_s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: No a teď přichází třeba Marx a říká: „Aha, tak to je čirej odraz ekonomických poměrů.“ Tedy tohleto dešifrování, to odhalování toho, co se zdánlivě jeví jako subjektivního, nebo lépe subjektivního původu, jako jenom produkt, odraz něčeho veskrze objektivního, věcného, to, co patří na stranu těch předmětů, to je tady pořád. Čili to je zase reakce na zejména německý klasický idealismus, kde se celý svět vykládá z *já*. Tedy na to není odpověď, kde je to kritérium, jak se to má spravit.

Jiný hlas: A není to zbytečné říkat, že tam to dává víc a tam to dává míň? Jako úplně zbytečné?

Jiný hlas: Není, je to někde, to správně je. Tam to neobjasníte, protože se vede... Dejme tomu, že jsou jisté situace, v jistých případech se dá o tom hovořit, že víc a nebo míň, ale v tomto případě si myslím, že se o tom nedá hovořit. Takže bych o tom vůbec nemluvil.

Hejdánek: Nejenže ta *reflexe* to vždycky nějak udělá. Ta *reflexe* prostě spočívá v tom, že to nějak dělí.

Jiný hlas: Ale když vy potom víte i tu věc, že to nejde nějakým způsobem rozhodnout objektivně, no tak bych to tím pádem vynechal, tohleto tvrzení.

Hejdánek: Objektivně to nejde, protože objektivně to je vždycky vedle. Takzvané objektivní poznání je vždycky falešné, i když to někdy funguje. Proto to nejde. Ale já se toho nemůžu nikdy vzdát, protože *reflexe* spočívá v tom, že člověk se pokouší o své sebepochopení. To je tradiční úkol, ještě předfilosofický. Dokonce v Delfách to bylo napsáno, nikoliv v důsledku filosofického, filosofie se toho pak *ex post* dovolávala, a to bylo *gnóthi seautón*, poznej sebe sama. Jak sebe mám poznat, když nevím, co ještě jsem já a co už nejsem já? Čili to je nezbytí, toho se nezbavím. I když řeknete, že to je zbytečné, možná že to je zbytečné, ale i kdyby to bylo zbytečné, tak se toho nezbavím, musím to stejně dělat. Myšlení je takové, že mě k tomu vede.

Jiný hlas: Jaká byla výchozí teze?

Jiný hlas: Výchozí teze byla: stávám se sám sebou na základě objektivace.

Jiný hlas: Já se obávám, že se toho dá zbavit, když člověk nebude chtít. Možná, že se to dá racionálně zpracovat, myšlenkově si to uvědomit.

Hejdánek: Podívejte, vy se toho můžete zbavit jedině, když si uložíte meze své *reflexe*, když uložíte meze svému myšlení.

Jiný hlas: No právě, když si já dám meze v těchto otázkách, tak potom tam můžu hovořit o něčem, že tam je víc a nebo míň.

Hejdánek: Vy myslíte jako *reflexi*, že si uložíte meze, abyste o tom neuvažoval a nechal to být?

Neuvažoval o tom, kde je víc a kde míň? No a když tyhleto meze uložíte, tak pak vypadnete z tradice filosofického myšlení nebo vůbec racionálního myšlení a vlastně vytvoříte jakési tabu.

Já vám rozumím, snad řeknu příklad, na tom to bude lépe vidět. Stalo se, že po osmačtyřicátém, bylo to až ke konci padesátého roku, jsme museli rozpustit studentský spolek, v kterém jsem pracoval. Předsedou toho studentského spolku byl člověk, který po únoru osmačtyřicátého byl členem ústředního akčního výboru. Díky tomuto muži nebyli členové a ani funkcionáři tohoto studentského spolku zatčeni a odsouzeni na dlouhá léta jako třeba junáci nebo katoličtí studenti, ale žili si jakž takž v padesátých letech na svobodě. Ovšem byli nesmírně špehovaní a občas byli ohromováni – poněvadž to byl začátek, nezkušené mladé lidi – byli ohromováni tím, že jim ukazovali policajti, co všechno na ně a na jejich přátele mají.

Teď na nás na všechny přišel takový děs, taková panika, že někdo mezi námi bonzuje. Těch nejenom informací, ale i různých textů, které se najednou mezi námi ztratily a najednou je měli policajti, bylo tolik, že to prostě nebylo možné vysvětlit náhodou, že by někdo zapomněl něco v telefonní budce nebo tak. Prostě to bylo evidentní. Teď jsme se dostali do situace, že v tom šoku můj starý přítel přišel a tam mu ukázali takovýhle stoh textů jeho a o něco ještě větší stoh textů mých. Ty texty tam musel někdo dát, nejen jednou, soustavně je tam musel někdo dávat.

V tom šoku jsme na to reagovali způsobem, který je sice velmi pochopitelný, ale naprosto blbý. Totiž, že jsme začali zjišťovat, kdo asi tak nejpravděpodobněji mezi námi fízluje. Poměrně rychle jsme dospěli k rozpoznání, zreflexovali jsme to a zjistili jsme, že jsme na prahu bláznění, na prahu šílenství. Že už své nejbližší kamarády začínáme podezírat a nakonec vypadá, že každý z nás to mohl být.

Z tohoto rozpoznání, že jsme se dostali na nějakou šílenou šikmou plochu, z které jen tak tak vyvážneme, jsme si jako tabu řekli: „Tak o tomhle uvažovat nebudeme.“ To je kravina, to vede k bláznění. Prostě ať už mezi námi takový člověk je nebo ne, nebo jak to dostali, ať to chtěli jak to dostali, podezírat ty nejbližší přátele kolem sebe je přece nesmysl. Díky tomu jsme to přežili. Tedy bylo to jakési tabu, ovšem bylo to tabu *ad hoc* vymyšlené k ochraně integrity nás všech a každého z nás, abychom nezcvokatěli. To nebylo proto, že by na tom nezáleželo. Samozřejmě to bylo důležité a dalo se to určit. V zásadě to bylo možno určit, jestli to někdo dával nebo jak se to ztrácelo, to všechno se dalo zjistit. Jenomže my jsme si uvědomili, že to není [nesrozumitelné] v té naší situaci to nejdůležitější. Že můžeme přežít i bez toho, že tohle identifikujeme, že to zjistíme, že označíme pachatele, a že dokonce přežijeme jenom u těch podmínek, že se o to nebudeme snažit, toho pachatele usvědčit a skřípnout. To bylo naprosto racionální a nemělo to s poznávací stránkou, tedy se stránkou chápání té konkrétní situace, nic společného. My jsme jenom pochopili, že jsou tady důležitější věci a že chtít chápat tohle znamená jisté riziko pro naši osobní integritu.

Jiný hlas: Já tomu rozumím, jistě se to muselo také takto dít. Ale v žádném případě by to nemohlo být připuštěno třeba při experimentu. Když se dělá vědecký experiment, tak že já bych si uložil tabu, abych o něčem neuvažoval, to si myslím, že je vždycky vada. Metodicky to můžu dočasně pustit ze zřetele, ale musím si toho být vědom, musím se k tomu vrátit a jindy zase pustit něco jiného ze zřetele a prověřit tuto věc. Z čistě poznávacího, noetického stanoviska nelze žádné tabu připustit. Z praktických důvodů prosím, ale teoreticky...

Jiný hlas: Tenkrát šlo o to, že když máte nějaký předmět, tak si vytvoříte nějaký ideál, kterému byste se chtěl přiblížit, ho zidealizovat. Takže tam máte nějaké měřítko, nějakou hranici, ke které se můžete blížit. Ale v tomto případě si můžete dát jako měřítko nějaký ideál, třeba pravdu. Ale mě zaujala otázka sebepoznání. Kdy já poznám sám sebe a kdy je objektivace přírody větší, než to, že já jsem u sebe poznal víc, nebo naopak?

Hejdánek: Podívejte se, když třeba chcete poznat, jak se pohybují elektrony kolem atomových jader a chcete stanovit jejich rychlost a jejich polohu, tak přichází Heisenberg, aby řekl, že si musíte vybrat: buď stanovit polohu, nebo rychlost, ale oboje najednou stanovovat nemůžete, protože samotné to stanovování je tak hrubým zásahem...

Jiný hlas: Tam se jedná o pravděpodobnost stanovení, že jedna je větší pravděpodobnost a druhá menší.

Jiný hlas: No ano, ale můžete stanovovat obě veličiny, ale jednu s větší a druhou s menší přesností.

Hejdánek: Ne, tam když stanovujete jednu, tak nemůžete stanovovat druhou. A když tu druhou, tak nemůžete stanovovat tu první. Ne, že to stanovujete obojí. Tam to obojí stanovit nelze. Proč? Protože to stanovení samo je tak hrubý zásah do stavu věcí, že vy ten stav změníte. Stanovujete rychlost a změníte místo. Stanovujete místo a změníte rychlost. To stanovení je tak mocným zásahem vás jako subjektu, že to mění tu situaci.

A tam je eminentně důležité vědět, co je skutečná rychlost elektronu a co je ta vámi ovlivněná rychlost elektronu. To je strašně důležité. Teď jsem si vzpomněl, jednou jsme byli v Hořovicích u jednoho přítele. Pozvali nás na oběd a on měl malinkou sestřičku, o hodně mladší, která se tam pořád motala kolem stolu, dělala nějaké *piruety* a zlobila. Najednou do něčeho cvakla a shodila – už nevím, jestli to byl hrníček nebo talířek – a ten se rozbil. Nastalo ticho a první se ozvala ta holka a říká: „Ale když jsem to shodila, tak to bylo ještě celý!“

Ona se pokoušela svou aktivitu omezit jen na to cvrknutí a odmítala převzít odpovědnost za to, že se to rozbilo na zemi. To je přece strašně důležité vědět, co jsem způsobil já a co už jsem nezpůsobil já. Američtí vědci dali dohromady atomovou pumu. Jsou za to odpovědni, nebo nejsou, že byla použita v Nagasaki a Hirošimě a že to zavraždilo tolik lidí? To je vážná záležitost. Strašně záleží na tom, co si ten vědec myslí. Jestli je to ještě jeho odpovědnost, jestli za to může, za to zneužití, anebo jestli za to už nemůže, protože on to jen vynalezl a co kdo s tím udělá, do toho mu nic není. To jsou otázky elementární důležitosti. Kde je ta hranice mezi tím, co my děláme, a mezi tím, co to dělá? To není zbytečná otázka. Jiný hlas: V půl desáté budeme asi končit. Ta poslední věc o té odpovědnosti, vy jste říkal, že tohle rozděluje subjekt a objekt v důsledku reflexe. Dá se to tak říct zkráceně?

Hejdánek: Ano, to odpovídá. Někteří filosofové, například Jaspers, to považují za jakési dědičné zatížení a mluví o *Subjekt-Objekt-Spaltung*, o rozseknutí skutečnosti, která původně je jednotná, na subjekt a objekt. Dokonce se o tom vyjadřují, jako kdyby to byla opravdu jenom nějaká naše násilná akce. Jaspers o tom mluví v každé knížce, i v těch populárních jako *Philosophisches Denken* nebo *Einführung in die Philosophie*. Má to samozřejmě i v těch tlustých svazcích *Philosophie* I, II, III.

Jiný hlas: *Subjekt-Objekt-Spaltung*?

Hejdánek: Mně se zdá, že to neodpovídá, že to není žádná umělá trhlina, kterou tradice, v níž vyrůstáme, dělá. A proto taková splnutí s *nirvánou* jsou čímsi přirozenějším. Mně se zdá, že především *Subjekt-Objekt-Spaltung* není *Spaltung*, ale právě naopak srostem, že to subjektivní a objektivní, vnitřní a vnější, nepředmětný a předmětný, že je vždycky integrováno do celku, kterému říkám subjekt. Že každé subjekt má svou vnitřní i vnější stránku a má, je taky zformován, integrován, jaksi má své meze, jimiž se odděluje od ostatního světa. A tím pádem za těmito mezemi je ten druhej svět, to, co je proti mně a tak dál, čili co je vůči mně, co se obrací svou předmětnou tvář. To není čirá předmětnost, ale to se vůči mně jako subjektu, vůči každému subjektu obrací svou předmětnou tvář. Tedy v tomto smyslu mám dojem, že teda je to špatně pochopený. O žádnou *Spaltung* nejde, ve skutečnosti je to integrovanost, integrita kusu vnitřního, kusu vnějšího, která má za důsledek, že všechno, co je mimo tuto integritu, se obrací k tomu svou vnější tvář.

Jiný hlas: To není nic umělého, to je od původu?

Hejdánek: No je to od vnímání celostního, vnímání třeba ty časový ten kůň a tak dále v pohybu, tak tam ty časoprostorový nebo časový...

Jiný hlas: Ale jde to dohromady všechno, jde to zároveň.

Hejdánek: Vždyť já jsem jenom ukazoval ty jednotlivé aspekty, že prostě nevnímáme barvu extra a tvar extra, nýbrž dohromady koně. Nevnímáme jeho hlavu a nohy a ocas, nýbrž dohromady koně. A ještě navíc dohromady nevnímáme koně teď a koně před chvílí a za chvíli, nýbrž vnímáme běžícího koně, teď se mu zvedla noha a tak dál. To všechno patří k tomu, to všechno je najednou. To je ten fenomén skutečnej, fenomén není barva, to není fenomén, to je konstrukt.

Jiný hlas: Ale vnímáme to smysly. My sice smysly vnímáme celýho koně, ale já s tím nesouhlasím, protože například jak můžu zároveň ušima i očima vnímat celýho koně? Já to nevnímám těma ušima i očima.

Hlavně když slyšíš dupot koně, tak z toho máš obraz koně, ne? Že zavřeš oči, ucpeš si uši a jenom přičichneš k tomu koni, tak budeš cítit nějaký pach, žádný kůň to nebude. To jako vrozený potom ta integrita, to mu dá ten post k tomu koni.

Hejdánek: Pravda je, že smysly si vybírají ty stránky z toho, ale my, když vidíme koně, zároveň ho slyšíme a tak dále. Uši nevidí, no, uši ani neslyší nic.

Jiný hlas: No slyšíme mozkem. Já bych to reflexně udělal o stupeň vejš. V podstatě já můžu vnímat celého koně několika smysly jenom tím, že já reflektuju všechny ty blbosti biochemický, který tam nastanou jak v těch očích, tak v těch uších. Tohle reflektuju a tím můžu vnímat koně.

Hejdánek: Záleží na tom, jak rozumíme reflexi. Jestli tomu rozumíme tomu návratu původně etymologicky, tak ano. Jinak o reflexi nemůže být řeč, poněvadž například to není důsledek reflexe, že vidíme koně, přestože jednotlivé buňky na naší sítnici vnímají jednotlivá kvanta nebo řekněme malé počty kvant.

Jiný hlas: K tomu byla ještě zajímavá věc nedávno, že se skutečně ta objektivizace těchto dějů obrací na předmět a existují dráhy nejenom z té sítnice zpátky do mozku, ale z toho mozku až na tu sítnici a ovlivňují už tu přímo tu sítnici. Už na té sítnici se děje ta velice složitá věc, jako je rozlišení tvarů a barev třeba, už z té sítnice odchází zvlášť informace o tvaru a zvlášť informace o barvě. To jsou takový jako nové poznatky, který jsou starý pár roků, tohleto je prokázáno.

Hejdánek: No, a proto je mimořádně podstatný, proč se to tak děje a dá se to biologicky odvodit, že dokonce už na fyziologické úrovni se ta integrace tam provádí. A samozřejmě tím spíš je to jenom o důvod víc, proč se můžeme domnívat, že dokonce i naše vědomí intervenuje do těchto fyziologických procesů. Že to nejsou jenom ty řídicí nervové procesy, které intervenují, ty vyšší, který intervenují do toho, co se děje na té sítnici, ale že dokonce naše vědomí intervenuje jak do těch řídicích, tak do těch nejprimitivnějších procesů fyziologických. U toho oka platí u všech smyslů ta zpětná vazba. A u toho oka je to ještě zajímavý tím, že to vlastně není jako nerv, ale to je vyčouhlá část mozku, to je součást mozku přímo, to je velice zajímavý, že to vlastně už je mozek, ten v té sítnici. Ale to je fascinující.

Jiný hlas: To je zajímavý, znáte Rádlovu *nervovou teorii*? Vydal to německy kdysi dávno a tam v celé té knize prokazuje, že zrak je naprosto jinak založen než všechny ostatní smysly. No to dneska embryologie teda dokládá.

Hejdánek: Sítnice už je kus mozku, vyřízlýho. To je pěkný, to se mi líbí. I ta zkušenost se dá prokázat, a není to zkušenost toho koně.

Jiný hlas: Já jsem potom garantem toho.

Hejdánek: Dostáváme se k sobě v kontextu, zatímco původně... to je totiž podstata reflexe. Reflexe je možná jenom tam, kde je kam odstoupit od sebe. A my jsme si říkali, že ta první rovina, kam je možno odstoupit, je rovina slova, rovina řeči. Že reflexe bez toho, že bychom vstoupili do světa řeči, není možná. Poněvadž reflexe je právě myšlení, myšlení a řeč je totéž. Tedy my můžeme jenom tím, že se staneme obyvateli světa řeči, světa myšlení, se můžeme k sobě dostat zpátky. A teď právě to slovo nám ukazuje, nám otevírá tu naši uzavřenost, zablokovanost do *Eigenweltu*, do osvěta. Že my jako lidská bytost, jako každá jiná živá bytost, jsme uzavřeni ve svém osvětě, ve svém *Umweltu* nebo *Eigenweltu*, jak říkají. A my vlastně tím, že se učíme různé další věci, jako pracovat s nástroji a tak dále, jenom rozšiřujeme, zatlačujeme hranice, meze toho svého osvětí o kus dál. Takže to naše osvětí je široký, komplikovaný. Ale teprve ta cesta přes svět myšlení, svět řeči, nám otevírá cestu z té uzavřenosti do osvěta ke světu, k otevřenosti světa. To znamená, že skutečně my, když se v reflexi vracíme k sobě, tak se nevracíme k sobě v tom subjektivním smyslu, jak jsme byli my na začátku, nýbrž právě s odstupem. To znamená, my už vidíme sebe v kontextu.

Jiný hlas: Mně se právě nezdá, že ten kontext je jenom uvnitř nás, že v sobě máme sebe a spoustu jiných předmětů, které mě obklopují, což už není třeba jenom *Umwelt*, ale třeba vesmír nebo historie nebo skutečnost, která taková, jaká je, je nějak za věcmi. Tedy to není jenom ten souhrn těch faktů a situací, které mě obklopují.

Hejdánek: No to jistě ne, to jistě ne. Především ta objektivita tam není na začátku. V tom *Eigenweltu* je všechno zesubjektivněné. Všechno. Moucha si sedne na židli jako na kus něčeho a ne jako na židli. Židle, to je pro nás, pro mouchu to není židle, pro mouchu je to kus něčeho. Čili v tomto smyslu v *Eigenweltu* jsou věci jenom přivlastněny. Nejsou tím, čím jsou. A když se člověk vrací k sobě, tak na jednu stranu se stávají věci tím, čím jsou, čili ono to skutečně objektivuje. Jenomže zároveň se já stávám já. Čili já se subjektivuju. Mluvme o objektivizaci a subjektivizaci, objektovaci, subjektivaci, objekce, subjekce, to jsou různé termíny, které si můžeme ponechat pro různé příležitosti. Spíše ale v reflexi vždycky nějak analyzujeme nebo dělíme, rozdělujeme to, co je na vrub věcem a to, co patří na vrub nám. Čili tohle tam je. Věci se objevují teprve v reflexi a také já se ukazuju teprve v reflexi. A není hned na první pohled jasné, a nemusí to být, že v reflexi se ukazuje ještě něco jiného. Že to není tak samozřejmé, že by se tam hned ukázal třeba svět. Protože svět není ani předmět, ani já.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No...

--- (1980-11-24 Diskuse – kritéria pravdy, ryzí nepředmětnost (zvnějšňování vnitřního) [popisek HH]_s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Co když vaše otázka nemá vůbec žádný smysl?

Jiný hlas: No, pokud byste dokázal, že jsem se teda blížil k pravdě tím uvažováním...

Hejdánek: Počkejte, malý moment. Já jsem to nechtěl odkráglovat. Jenom prostě tohle můžete udělat kdykoliv a komukoliv za jakýchkoliv okolností. Vy to musíte nějak doložit.

Jiný hlas: Ne, já jsem se... mně se to zdá všechno hrozně pouze naivní, kritérium pravdivosti našeho poznání.

Hejdánek: Kritérium žádné není. Jediným kritériem pravdy je pravda sama. Všechna kritéria jsou jenom jakousi pomůckou, spíš by se dalo říct tečnou, která platí jenom pro určité místo a v jiném místě už platí jiná tečná atd. Čili kritéria jsou jenom pomocná nějaká hlediska, ale to není žádný *garant*.

Jiný hlas: Já jsem třeba narazil tak oddáleně na to, co se dneska učí na školách, tím kritériem je praxe.

Hejdánek: No jo, jenže která praxe? Dobrá, nebo špatná? Vždyť taky Marx rozlišoval praxi špinavě židovskou – což se s cudností marxistům vlastní překládá špinavě čachrářskou v textech – a potom tu revoluční. Až tohle například: která praxe je kritériem? No a už ve chvíli, kdy řeknete tahle nebo tahle, a jak poznáme, která to praxe je, jestli je to ta jedna, nebo ta druhá? A už zas rozhoduje pravda, a nikoliv praxe.

Jiný hlas: Já myslel v nějakém přírodovědném pokusu, že mám předpoklad, že věci se mají tak a tak, tak provedu experiment a mně to prakticky teda...

Hejdánek: Dobře, ale můžete provést experiment jako třeba Lepešinská nebo ten, jak se jmenuje, Lysenko. No a on je neplatný ten experiment. Prostě můžete dodatečně přijít na to, že byl dělán špatně. A jak přijdete na to, že byl dělán špatně? Zas další praxí? Jak můžete posoudit experiment pomocí experimentu?

Prostě podle mého soudu je to sice slogan, ale neplatný. To se musí říct daleko přesněji. Praxe nemůže být kritériem pravdy, nýbrž jedině pravda je kritériem praxe. Protože kdyby praxe byla kritériem pravdy, tak to znamená, že všechno, co se vám povede a vy přežijete, nebo dokonce získáte další majetek... Jaká praxe má být dokladem toho, že máte pravdu? Že přebijete všechny ostatní? Naopak ta praxe musí mít kritérium nějaké.

Například když je *polemika* mezi dvěma teoriemi. Jaká praxe je průkazná pro pravdivost či nepravdivost jedné nebo druhé teorie? To, že se dají do boxu? Nebo to, že budou přetahovat něco nebo kdo zvedne větší činku? To je taky praxe. A má to nějaký vliv na to, která teorie je pravda? Čili jaká praxe je důležitá v *polemice* dvou názorů? Argumentovat – ne každá praxe, ale praxe argumentování. I když se k tomu použije nějaké donucovací síly, tak to není přece doklad správnosti. Naopak existují jistá kritéria, která rozhodují o tom, jestli ta praxe je *legitimní*, nebo není *legitimní*, jestli z ní právem vyplývají nějaké důsledky, nebo neprávem. Praxe nemůže rozhodovat o pravdivosti.

Jiný hlas: Není mi teda jasné, odkud se berou ta kritéria.

Hejdánek: To si děláme jen tak jako takové pomůcky. To je stejně tak jako třeba... my víme, jak má vypadat elipsa. A celkem na to máme jisté metody, jak tu elipsu nakreslit. My víme, že když spojíme dva body nějakou nití nebo provázkem, který je delší než jejich spojnice, a teď když natáhneme tu nit tak, aby byla opravdu dorovna natažená, a teď jdeme takhle, tak opíšeme tu... Ale teď nemáme tohle k dispozici, máme místo toho jenom pravítko a kružítko. Čili to je takzvaná konstrukce omezenými prostředky. Existují jisté způsoby, jak se přibližně narýsuje pomocí pravítka a kružítka elipsa. Nebude to přesné, ale přibližně to tak může být, pro rýsování to docela stačí.

Ten návod, jak omezenými prostředky narýsovat elipsu, je vhodným přirovnáním k těm kritériím. Kritéria jsou omezené prostředky, jimiž dosahujeme jistých pravdivých poznatků obdobných jiným, již prověřeným. Ale nikdy to neplatí pro něco úplně nového. Vždycky je to pro nějaký typ, již jednou... Nemohlo by se stát, abyste přibližně vytvořili elipsu, když byste ještě dosud nikdy nevěděli, co to je elipsa. To je *nonsens*. Vy se chcete přiblížit k něčemu, co už nějak před sebou máte. A podobně kritéria pravdy jsou jisté pomůcky přibližné, které nám dovolují v některých omezených oborech se nějakým způsobem dopátrat něčeho dalšího atd. Ale vždycky je to problém, jestli to tam platí. Může se ukázat, že to vybočilo z té sféry, že je tam nějaká *anomálie*, a pak ta kritéria pro ten případ neplatí. Takhle to je. Nikdy ta kritéria nejsou *garantem* nebo nejsou tím nejvyšším měřítkem pro pravdu, nýbrž naopak je to pravda, která rozhoduje o tom, jestli jsou kritéria v daném případě použitelná, nebo nejsou použitelná. V těch kritériích se soustřeďuje jistá praxe, jistá zkušenost s tím typem poznání. A když odhadneme, že to, co teď děláme, zůstává v rámci toho jistého typu, tak to celkem může fungovat. A nic víc kritérium není.

Jiný hlas: Tím pádem, jestliže ta pravda je tím posledním kritériem nejvyšším, jak to říkal *Spinoza*, že pravda je... cože? Že je měřítkem sebe samé. Ano, je měřítkem, on tomu říká *index*, ale my to můžeme překládat jako měřítko sebe samé a omylu. Tak to znamená, že ji nikdy nemáme v ruce. Pravdy samé se nemůžeme zmocnit jako kritéria, jako že přiložíme nějaké měřítko na něco. Je to vždycky jenom pomůcka, ale nakonec [nesrozumitelné].

Jiný hlas: 24. 11. poznámky doma. Já chápu, že hovoříte v určitém smyslu o té ryzi nepředmětnosti předmětně. Má vnitřek?

Hejdánek: Ryzí nepředmětnost je vnitřek, nemá vnitřek. Ryzí nepředmětnost je ryzí nitro nebo ryzí niternost, ryzí vnitřek. Čili nemá žádný vnitřek. Mít vnitřek může mít něco, co nemá jenom vnitřek, ale je ještě něco jiného, to jest vnějšek. Jakmile dojde k zvnějšnění vnitřního, tak je to ne k vnitřnímu. To je rozdíl od *Kierkegaarda*, který tohle nepovažuje za ne a chce mít další ne, totiž aby se ten vnějšek odsekl od svého zdroje. Já žádné odseknutí nepotřebuju, prostě samotné zvnějšnění vnitřního je popřením vnitřního. Takže jediný postup kupředu, který je v našem světě možný až do úrovně člověka, je nové a nové začínání od samého základu. To jest vždycky nová událost. A ta nová událost teprve může... kdyby nebylo nových a nových počátků, tak tento svět nemůže existovat.

A teď jediná výjimka je u člověka, a to v té jeho funkci, kdy provádí reflexi. Člověk se nestává v dějinách nebo v evoluci lepším člověkem, vyšším člověkem nebo lépe poznávajícím, lépe chápajícím člověkem tím, že by vždy znovu vznikali noví a noví lidé. Nýbrž poněvadž ti lidé vznikají pořád jako nehotoví, jako nelidé. Člověk se člověkem musí stávat, nemůže se jím narodit. Tím se liší od všech ostatních událostí, které ve světě jsou. Ale vyznačuje se tím, nebo je charakterizován tím, že v průběhu svého dění, svého zvnějšňování, je schopen říci ne způsobem dosud neznámým. Řekne ne k tomu svému zdroji, řekne zároveň ne k tomu svému zvnějšnění, čili k sobě samému, a otevře se vůči ryzí nepředmětnosti, *Hingebung*.

To je něco, co otvírá novou perspektivu a je to možné pouze ve světě *logu*. Ta reflexe je možná pouze ve světě řeči, tedy *mýtu* a *logu*. Ve světě *mýtu* je obtížná, i když se prosadila. To jsem teď tak na zkoušku napsal Honzovi k osmdesátinám. Mám dojem, že u určitých myslitelů Starého zákona, zejména proroků, je demonstrovatelná jakási protoreflexe nebo prereflexe. To jest něco, co obrací naruby mýtickou orientaci. Ale institucionalizuje se to až po vynálezu pojmového myšlení.

Takže už v *mýtu* trochu, ale vlastně teprve v *logu*. A tam ovšem okamžitě to propadá zase jiným závadám, takže po jistou dobu se prokazuje, že to pořád naráží na něco, až se ten způsob nakonec rozbije. To je ovšem způsob *logu* ve smyslu řeckého *logu*, ale to není ten *logos*, který mám na mysli. Zase ještě musíme rozlišovat dvojí *logos*. Svět řeči. V tomto světě řeči je možno se pohybovat buď tím způsobem metafyzickým, to jest toho řeckého *logu*, anebo nějakým jiným, a to ještě nevíme jakým, děláme první krůčky. Tak já nevím, jestli to bylo trošku k tomu, co jste chtěl?

Jiný hlas: No, ono moc ne. Ještě desítky věcí musím pochopit.

Hejdánek: Já jsem si vědom, o tom ne jsem dneska tak nějak trochu do toho zabrousil nerad. Teď jsme se u toho přidrželi, tak jsem to ještě rozvedl. Fakt je, že asi přinejmenším někteří z vás si uvědomili, jak to smrdí hegelovštinou.

Jiný hlas: Já jsem na ni zrovna chtěl přijít.

Hejdánek: No, ale já nevím, jak to říct jinak, takže jsem si to vypůjčil od toho *Hegela*. Já bych hned mohl jmenovat, čím se to liší od *Hegela*, nicméně něco na tom je [Smích]. Čím se to liší.

Jiný hlas: Já jsem se samozřejmě zeptal, protože ta moje otázka spočívala v tom, že jsem vůbec nepředpokládal, co jste předpokládal, totiž to, že zvnějšnění vnitřního vyhodnotíte jako ne. A já teda nenacházím, nebo odkud teda... proč to tak hodnotíte, že to je ne?

Hejdánek: No, tak z nejrůznějších... zaprvé to, co se zvněšní, už není vnitřní.

Jiný hlas: Dobře, ale proč je to ne k tomu... o to mi jde. Proč je to ne k té ryzí nepředmětnosti?

Hejdánek: No to je ne k té vlastní nepředmětnosti. Jak by to mohlo být ne k té ryzí nepředmětnosti, když na té primitivní úrovni se vůbec tato otázka neklade? Jak by se mravenec mohl vymezit nějakým ne vůči ryzí nepředmětnosti?

Člověk může ještě teprve tehdy, když zreflexuje svou reflexi. To jest ani ne, když dosáhne té úrovně reflexe, ale ještě se začne reflexivně zabývat tím, co to vlastně dělá, když reflektuje. Najednou objevuje něco, o čem neměl tuchy. A teprv tam může být tematizována ryzí nepředmětnost. Čili samozřejmě ne může říct jen k té omezené vlastní nepředmětnosti, která ovšem je zakotvena v té ryzí nepředmětnosti, což my víme, ale mravenec to neví. Proto tomu říkám primitivní svoboda.

Jiný hlas: Ale člověk se ptal, proč to vše není založeno v radosti, ano.

Hejdánek: Ne, to jsem neřekl, ne, to jsem neřekl. Já jsem... mě zajímalo, proč třeba o tom hovoříte...

Moje nepředmětnost je zakotvena v radostném ano vůči ryzí nepředmětnosti a ta vnější stránka je zakotvena v hlubokém ano, radostném ano té vnitřní stránky. Šlo vůbec o otázku toho hodnocení, toho ano nebo ne, toho spontánního...

No tak to nehistoricky takhle je možné esteticky vylíčit, no ale je potřeba to nějak provést. A provedeno to bylo ovšem jedinečně jedním způsobem, a to v řecké metafyzice a následujícím evropském myšlení. No a tam to bylo provedeno právě tím ne. To, čemu říká Heidegger *Seinsvergessenheit*, to jest zapomenutí na bytí, tak to je to ne vůči ryzí nepředmětnosti. Radostné ne vůči ryzí nepředmětnosti. Čili tato radostná otevřenost vůči předmětnosti, to je právě pojmové myšlení, jako v Řecku vymysleli. A ta je spjata s tím naprostým ne. To je dokonalé ne. Poněvadž když něco neguju v plném vědomí, tematizovaně, tak je to furt tady. Ale zapomenout na to, to je to dokonalé ne.

No a to primitivní ne, no to je taky, když se něco zvněšní, tak dokonale zapomene na svou vnitřní stránku, už žádnou nemá. To už se stalo čirou vnějšností a tím to zaniká.

Jiný hlas: Dobře, ale bylo řečeno, že vlas na hlavě nevypadne, což znamená, že se asi předpokládá, že ani ten život na té nejprimitivnější úrovni se bez nějaké neustálé interakce s nepředmětnou skutečností neobejde.

Hejdánek: No, podle toho, co myslíte tou interakcí. Pokud myslíte na to, že tento svět nemůže trvat, aniž by ustavičně byl živen z ryzí nepředmětnosti, tak s vámi v podstatě souhlasím. Ale to neplatí o žádné jednotlivé události, nýbrž o světě, který není událostí.

Jiný hlas: Ale kolikrát zase mluvíte o té lesti, že to ne je v záměru té ryzí nepředmětnosti, takže je to vlastně hluboké ano.

Hejdánek: Ne, já se spíš divím, jak někdo může říct, že to je ano nebo ne. Jako spíš ne divím, spíš hledal bych teda kritéria, podle čeho se to říká, to já nenacházím. Dokud se to všechno nedostane do světa *logu*, tak to opravdu říct nelze. Teprve v tom světě *logu* se ukazuje ano a ne jako rozdílné. No a tam to je teda rozdíl. Tedy vnitřek a vnějšek opravdu mezi tím žádná synkrese není.

V tom *logu* to opravdu je, ovšem v tom *logu* řeckého typu je buď vnitřní, nebo vnější. V tom *logu* toho následujícího *eónu*, který snad brzo začne nebo už začíná, je mezi vnitřním a vnějším zvláštní spojitost a to je pohyb. To, co říkal Aristotelés o... mohl bych teď provést vzpomínku k ryzímu Patočkovi. Tedy u Aristotela pohyb má jakou funkci?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No, to je moc už. Ale prostě co je pohyb?

Jiný hlas: Přejít od možného ke skutečnému.

Hejdánek: To je přesně ono. Jsou tady potenciality a jsou tady aktuality a mezi nimi jakoby nebylo žádné jiné spojení než... prostě jsou to dva světy. A jsou spojeny jako Descartes spojil tou šišinkou *res extensa* a *res cogitans*, tak Aristotelés spojil svět potencialit a svět aktualit spojil pohybem. Pohyb je uskutečňování možného.

Jiný hlas: Takže je vám úplně jasné, že to, co tady vykládám o událostném dění, je jenom taková úprava Aristotela. Nemluví se o možnosti, poněvadž možnost je pojmová objektivace. Mluví se o ryzí nepředmětnosti, respektive o konkrétní nepředmětnosti, což jest nicota.

Vlastně jde o tuhle pojmovou úpravu. U Aristotela to, co je ta možnost, je dřív. Je předem, kdežto... je minulost. To je minulost a praminulost, kdežto tady je to budoucno.

Ale fakt je, že celá ta struktura není bez Aristotela možná. Je možno se vymezovat tímto způsobem jedinečně tak, že se vymezujeme vůči Aristotelovi, to je málo platné.

Hejdánek: No a to už ostatně dělali křesťané hned, jak pomocí aristotelské *filosofie* vynalezli nebo pochopili, že každá myšlenka se rodí z jiné myšlenky a ty nejlepší myšlenky se rodí také z nejlepších myšlenek a nejlepší myšlenky se najdou u nejlepších myslitelů. Takže je třeba se vymezovat nejhlavněji vůči nejlepším myslitelům. A jedním z nejlepších, ne-li vůbec nejlepších, je Aristotelés, takže se musíme v novém myšlení vymezovat zejména vůči Aristotelovi. *Quod erat demonstrandum*. Takže to skončíme.